

Vlaams
Parlement

ingediend op **817** (2020-2021) – Nr. 1
25 mei 2021 (2020-2021)

Voorstel van resolutie

van Chris Steenwegen, Mieke Schauvliege en Jeremie Vaneeckhout

over het Vlaams strategisch plan
voor het Europees gemeenschappelijk landbouwbeleid

TOELICHTING

De hervorming van het Europees gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) is al in 2018 gestart, toen de Europese Commissie als onderdeel van de voorstellen voor het volgende meerjarig financieel kader de wetgevingsvoorstellen van het GLB voor de periode 2021-2027 goedkeurde. Jean-Claude Juncker was voorzitter van de toenmalige Europese Commissie en van een Green Deal was nog geen sprake. Die wetgevingsvoorstellen pleitten voor een vereenvoudiging, en wilden beter inspelen op de opkomende economische, ecologische en sociale uitdagingen waarmee de landbouwsector toen al werd geconfronteerd. Drie jaar en een wereldwijde pandemie later zijn die uitdagingen alleen maar groter geworden.

De hervorming van het GLB is gebaseerd op drie verschillende wetgevingsvoorstellen:

- de verordening over het strategisch plan van het GLB;
- de gemeenschappelijke marktordening (GMO);
- de horizontale verordening.

Het nieuwe GLB schuift negen specifieke doelstellingen naar voren. Die doelstellingen bestrijken de drie duurzaamheidsdimensies: de economische, de ecologische en de sociale dimensie. Bovendien is er ook een transversale doelstelling over kennis en innovatie.

De negen doelstellingen zijn:

- 1° zorgen voor een eerlijk inkomen voor de boeren;
- 2° het concurrentievermogen vergroten;
- 3° het machtsverevenwicht in de voedselketen herstellen;
- 4° de klimaatverandering tegengaan;
- 5° zorgen voor het milieu;
- 6° landschappen en de biodiversiteit beschermen;
- 7° de generatiewissel bevorderen;
- 8° het platteland vitaal houden;
- 9° de kwaliteit van de voeding en gezondheid beschermen.

Het jaar 2020 zou normaal gezien de start inluiden van een nieuw zevenjarig GLB. De onderhandelingen daarvoor liepen evenwel vertraging op. Nu wordt er ingezet op een overgangperiode, waardoor het nieuwe GLB zal starten in 2023 en lopen tot 2027. Tijdens de tweejarige overgangperiode zullen de huidige regels verder worden toegepast. Het landbouwbeleid van Europa is vandaag goed voor 37 procent van het totale Europese budget (365 miljard), maar heeft tegelijkertijd ook een impact op 45 procent van het totale Europese grondgebied. Het is met andere woorden een belangrijke hefboom om de groene ambities van de Commissie-van der Leyen te kunnen realiseren.

Hoewel het Europese landbouwbeleid al decennialang een hoeksteen van de Europese Unie is en daar (terecht) veel geld naartoe is gevloeid, blijft het een zorgenkind. Zo blijven de broeikasgasemissies stijgen en is er voorlopig weinig verbetering richting 2030 zichtbaar. Ook de ammoniakemissies blijven stijgen en vormen daardoor een bedreiging om de doelstellingen over luchtkwaliteit te halen. Na een dalende trend tussen 2000 en 2010 bleef een verdere verbetering van de bruto-nitraatbalans uit. Verder blijft de bodemgezondheid zorgwekkend, met 75 procent van het akkerland dat minder dan 2 procent organisch koolstofgehalte bezit. Breder bekeken staat de biodiversiteit in de volledige Europese Unie onder druk en blijkt die kwestie minstens even problematisch en dringend als de klimaatverandering. Ook de link tussen voeding en gezondheid komt steeds duidelijker in beeld. Onder meer door de voedingspatronen neemt de zwaarlijvigheid toe in Europa. 7 procent van de gezondheidsbudgetten van Europa gaat al naar zaken die

aan overgewicht gerelateerd zijn. Welk voedsel er in Europa wordt geproduceerd en geconsumeerd, heeft op die manier niet alleen een impact op het klimaat en milieu, maar ook op de gezondheid en gezondheidszorgsystemen.

Uitdagingen genoeg, en de Green Deal en farm-to-forkstrategie (F2F-strategie) schiepen hoge verwachtingen om die uitdagingen aan te pakken. Alleen is het jammer om te moeten vaststellen dat de hoge verwachtingen in schril contrast staan met de hernieuwing van het GLB, en stellen experts als Steven Van Passel en Guy Pe'er vast dat er een kloof gaapt tussen de ambities van de Commissie-von der Leyen en de hernieuwing van het GLB zoals die er nu uitziet.

De COVID-19-pandemie heeft nog eens extra duidelijk gemaakt hoe belangrijk een duurzame voedselvoorziening is. Ze toont echter ook aan dat het huidige landbouw- en voedingssysteem op een aantal vlakken zijn limieten heeft bereikt of overschreden. Aan de al beter bekende en hierboven genoemde risico's kan nu het sterk verhoogde risico op zoönoses worden toegevoegd. Het is dus van groot belang dat het GLB het kader vormt voor de noodzakelijke transitie waar de landbouw voor staat. Op die manier kan het de socio-economische positie van de landbouwers versterken en zorgen voor een positieve impact op de gezondheid, de natuur, het leefmilieu en het behalen van de klimaatdoelstellingen. Het nieuwe GLB moet verder inzetten op het efficiënter produceren van voeding, maar dat zal niet volstaan. Het huidige model van intensieve landbouw leidt rechtstreeks tot biodiversiteitsverlies, water- en luchtvervuiling, overmatige wateronttrekking, en draagt bij aan de klimaatcrisis. Dat werd onlangs nog gedocumenteerd in een rapport van de Europese Rekenkamer. Hoog tijd dus voor een ander landbouwbeleid: een beleid dat uitgaat van de agro-ecologische principes. Alleen op die manier wordt de afhankelijkheid van externe grondstoffen minder groot, kunnen kringlopen beter worden gesloten en wordt de druk op milieu en klimaat verminderd.

Van de drie wetgevingsvoorstellen is de verordening over het strategisch plan waarschijnlijk het relevantst voor Vlaanderen. Daarin worden namelijk de doelstellingen en algemene soorten interventies op EU-niveau vastgesteld. Er wordt bepaald wat de lidstaten met de hun toegewezen middelen kunnen doen: elke lidstaat zal vrij zijn om de specifieke maatregelen te selecteren en verder uit te werken die hij het meest doeltreffend acht om in zijn eigen specifieke behoeften te voorzien. De 'one size fits all'-aanpak zal dus worden vervangen door een flexibeler systeem, met meer vrijheid voor de lidstaten die zelf kunnen beslissen hoe ze het best aan de gemeenschappelijke doelstellingen kunnen voldoen en tegelijkertijd kunnen inspelen op de specifieke behoeften van hun landbouwers en plattelandsgemeenschappen.

Om de specifieke doelstellingen van het GLB te bereiken, vereist de verordening over het strategisch plan dat elke lidstaat één enkel strategisch plan voor het GLB opstelt. In dat plan moet de lidstaat de situatie op zijn grondgebied analyseren in termen van sterke en zwakke punten, kansen en bedreigingen (SWOT-analyse), en de daarmee samenhangende behoeften met betrekking tot die doelstellingen in kaart brengen. Vanuit die SWOT-analyse moet er een interventiestrategie vastgelegd worden met gekwantificeerde doelstellingen, zowel op het vlak van de bredere plattelandsontwikkeling als op de rechtstreekse inkomenssteunbetalingen aan landbouwers en sectorale interventies. Die toegenomen vrijheid gaat dus samen met een verschuiving van een beleid van inkomenssteun onder voorwaarden (compliance) naar een resultaatgericht beleid waarbij lidstaten het GLB inzetten om vooraf door hen gestelde doelen te bereiken (performance). Op EU-niveau wordt een gemeenschappelijke reeks indicatoren voorgesteld om toezicht te kunnen houden op de uitvoering van het beleid en om het effect van het beleid op basis van gemeenschappelijke indicatoren te kunnen evalueren.

De verordening stelt ook nog dat het strategisch plan in volle transparantie en in breed maatschappelijk overleg moet worden opgemaakt. Iedereen moet gehoord en gewaardeerd worden: de gangbare landbouw, de biolandbouw en de agro-ecologie, de vele korteketenmodellen, en ook andere belanghebbenden zoals de consumentenorganisaties en de milieu- en natuurverenigingen.

Europees commissaris Frans Timmermans wees op 4 juni 2020 in volgende bewoordingen op het belang van die strategische plannen: "The success of the approach set out in the Commission's proposal relies substantially on the quality of the CAP Strategic Plans, which Member States will draw up, taking advantage of significant flexibility afforded them."

Europese Green Deal (en farm to fork)

De eerste voorstellen voor een herwerkte versie van het GLB werden nog opgemaakt door de vorige Europese Commissie onder leiding van Jean-Claude Juncker. De nieuwe Commissie onder leiding van Ursula von der Leyen maakte van de klimaatuitdaging een expliciete prioriteit. Om die prioriteit om te zetten in beleid maakte de Commissie werk van een farm-to-forkstrategie, een biodiversiteitsstrategie en de Green Deal. De F2F-strategie moet op Europees niveau tegen 2030 leiden tot 50 procent minder chemische en gevaarlijke pesticiden, 50 procent minder antimicrobiële middelen en 20 procent minder meststoffen. Daarnaast moet er een opschaling plaatsvinden van de biologische landbouw (25 procent in 2030) en het belonen van landbouwpraktijken die koolstof in de grond opslaan. Die aanpak moet ademruimte geven, niet alleen aan het klimaat en milieu, maar ook aan de landbouwers zelf.

De Green Deal is het plan van de Europese Commissie om de Europese Unie klimaatneutraal te maken tegen 2050. Zo heeft ze de ambitie uitgesproken om het eerste klimaatneutrale continent te worden. Om dat te bereiken moet de manier van produceren en consumeren drastisch veranderen. Het plan is ontstaan uit noodzaak, maar dient als een groeistrategie en opportuniteit om jobs te creëren en van Europa een technologische koploper te maken. Voor alle sectoren komen er wetsvoorstellen, actieplannen en maatregelen die de CO₂-uitstoot drastisch moet verminderen. Ook in de landbouwsector, die verantwoordelijk is voor ongeveer 9 procent van de CO₂-uitstoot in de EU, moet nog heel wat gebeuren en moet er dringend een transitie worden ingezet.

Als Europa zijn Green Deal ernstig neemt en echt wil inzetten op een voedselstrategie die eerlijk, gezond, en milieu- en klimaatvriendelijk is, dan moet het die lijn ook doortrekken in zijn landbouwbeleid. Het GLB, dat goed is voor een derde van het Europese budget, moet dus in overeenstemming zijn met de klimaat-, milieu-, biodiversiteits-, gezondheids- en dierenwelzijnsambities van de Europese Commissie.

Onderhandelingen op Europees niveau

De voorstellen uit 2018 om het GLB te hervormen hebben als startpunt gediend voor de besprekingen binnen de Raad van Ministers en het Europees Parlement. Beide politieke entiteiten zijn elk afzonderlijk met een voorstel gekomen.

Op enkele belangrijke punten kwamen de Raad van Ministers en het Europees Parlement tot verschillende voorstellen om het GLB te hervormen. De onderstaande tabel geeft de belangrijkste verschilpunten aan.

	De Raad van Ministers	Europees Parlement
Ecoregelingen	20%	30%
Herverdelende steun	Optioneel	6%
Gekoppelde steun	13+2%	10+2%
Plafonnering	Optioneel	Verplicht (optioneel bij 12% herverdelende steun)
Jonge landbouwers	+2%	+4%
Oormerking P2	30%	35%
Areaal voor biodiversiteit	5% of 3%	5+5%
Oormerking voor innovatie P2	-	30%

Een eerste opmerkelijk verschil tussen het akkoord in de Raad van Ministers en het Europees Parlement is dat de Raad van Ministers de ecoregelingen, maatregelen rond milieu en klimaat die gefinancierd moeten worden met directe betalingen in de eerste pijler, voor 20 procent oormerkt van de directe betalingen, terwijl het Europees Parlement 30 procent naar voren schuift. De voorgestelde 30 procent door het Europees Parlement ligt op dezelfde lijn als de aanbevelingen van de Commissie van mei 2020. Wel laat het parlement weinig ruimte om daar iets extra's mee te doen, aangezien het ook een oormerking van 60 procent voorstelt voor directe steun. De Raad van Ministers maakt het ook nog mogelijk om die 20 procent te laten zakken tot 5 procent als lidstaten in de tweede pijler boven op de 30 procent oormerking voor milieu en klimaat maatregelen, nog extra maatregelen opnemen. Aangezien Vlaanderen een relatief klein budget heeft in de tweede pijler, is de kans klein dat het gebruik zal kunnen maken van de uitzondering om lager dan de voorgestelde 20 procent ecoregelingen te gaan. Die ecoregelingen bevatten, als ze correct zijn ingevuld, essentiële financiële stimuli voor landbouwers die inspanningen leveren voor het milieu, het klimaat en het dierenwelzijn. De Raad van Ministers stelt ook voor om een testfase (2023-2024) in te voeren waarbij ongebruikte fondsen uit de ecoregelingen nog steeds als directe steun kunnen worden gegeven.

De Raad van Ministers verschaft ook bijkomende flexibiliteit in de randvoorwaarden. Zo kunnen lidstaten ervoor kiezen, maar zijn ze niet verplicht, om landbouwers met akkerland tot 10 ha vrij te stellen voor de randvoorwaarde betreffende landschapselementen en biodiversiteit. Ook landbouwers met bosgebieden en blijvend grasland op hun grond zouden van de lidstaten zo'n vrijstelling kunnen krijgen.

De herverdelende steun van grote naar kleinere landbouwers blijft voor de Raad van Ministers optioneel, terwijl het Europees Parlement daar meer belang aan hecht en voorstelt dat die herverdeling minstens 6 procent zou moeten bedragen. Ook wat de gekoppelde steun betreft, blijft de Raad van Ministers steken op een status quo. Een bekend probleem is de 'onrechtvaardige' verdeling van de GLB-steun: 80 procent van de steun gaat naar 20 procent van de landbouwers. Om daar iets aan te doen stelt het Europees Parlement voor om een verplichte progressieve plafonnering in te voeren van 60.000 euro tot maximaal 100.000 euro. Alleen landen die 12 procent herverdelende steun uittrekken, zouden daar een uitzondering op krijgen. De Raad van Ministers schuift daarentegen een optioneel systeem naar voren.

Het Europees Parlement zet de progressievere lijn voort door te pleiten voor een minimale steun van directe betalingen ter waarde van 4 procent voor jonge landbouwers, terwijl de Raad van Ministers daarvoor een minimum van 2 procent

oplegt. Voor de milieu- en klimaatmaatregelen (pijler 2) gaat de Raad van Ministers uit van een status quo met een oormerking van 30 procent. Het Europees Parlement gaat iets verder met 35 procent.

De bedrijfsvoering en teeltwijze van landbouwers spelen ook een belangrijke rol in het beschermen van de biodiversiteit. Daarom kiest het Europees Parlement ervoor om verplicht 5 procent van het akkerland voor te behouden voor niet-productieve landschapselementen en moedigt het de lidstaten sterk aan om in hun strategisch plan nog een extra 5 procent op te nemen. De Raad van Ministers kiest ook voor 5 procent, maar met de belangrijke kanttekening dat het louter gaat om akkerland dat wordt "voorbehouden voor landschapselementen". Als het om louter niet-productieve elementen gaat, kan dat percentage zakken tot 3 procent.

Een laatste belangrijk verschil schuilt in de oormerking die het Europees Parlement voorstelt in pijler 2 voor innovatie, risicobeheer en kennisuitwisseling. Daarvoor reserveert het Europees Parlement 30 procent, terwijl de Raad van Ministers er geen oormerking voor doet.

Over het algemeen kan worden vastgesteld dat het Europees Parlement meer inzet op verandering en meer streeft naar een 'verduurzaming' van het GLB dan de Raad van Ministers, die veelal kiest voor een status quo. Trilogen tussen de Europese Commissie, de Raad van Ministers en het Europees Parlement moeten nu leiden tot een definitief akkoord over het toekomstige GLB. Het doel is om in het voorjaar 2021 een akkoord te bereiken. Het zal binnen die krijtlijnen zijn dat Vlaanderen zijn eigen strategisch plan zal opmaken.

Hoewel het dus nog wachten is op de definitieve uitkomst van de trilogen, is al duidelijk dat de Green Deal en F2F niet verenigbaar zijn met wat het Europees Parlement en de Raad van Ministers naar voren hebben geschoven. Dat zegt de Commissie landbouw van het Europees Parlement zelf. In november 2020 publiceerde het een rapport waarin duidelijk staat dat het landbouw- en voedselbeleid van de EU niet op het juiste spoor zitten om de ambities uit de Green Deal te verwezenlijken.

Er gaapt een kloof tussen het GLB aan de ene kant, en de F2F-strategie en de Green Deal anderzijds. De huidige hervormingsvoorstellen van het GLB zullen niet bijdragen aan de opbouw van een sterk landbouw- en voedselbeleid in de EU dat in de lijn van de nieuwe groeistrategie ligt. Ze kunnen noch de oorspronkelijke doelstellingen, noch de negen nieuwe doelstellingen verwezenlijken. Dat was ook de conclusie van acht van de twaalf Vlaamse Europese parlementsleden die in oktober 2020 niet voor het hernieuwde GLB hebben gestemd. Dat opent perspectieven om met de bewegingsvrijheid die Vlaanderen heeft, het Vlaamse strategisch plan toch zo veel mogelijk te laten aansluiten bij de Green Deal en de F2F-strategie.

Vlaams minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme Zuhair Demir uitte eerder de volgende bezorgdheid: "Europa wil terecht werk maken van milieukwaliteit, biodiversiteitsdoelen, waterkwaliteit en luchtkwaliteit. Bovendien legt Europa de lidstaten op om die doelstellingen te behalen aan een zeer strak tempo. Zo moet Vlaanderen tegen 2027 schone rivieren hebben volgens de kaderrichtlijn Water en moet tegen 2050 onze natuur in een gunstige staat van instandhouding zijn gebracht. Zo'n ambitieuze doelen kunnen slechts worden gerealiseerd als er consequent beleid wordt gevoerd. Meer dan de helft van Vlaanderen is landbouwgebied. Als in die gebieden de milieudrukken uit landbouw door bemesting, ammoniakemissies, pesticiden, het scheuren van graslanden en erosie niet fors dalen, dan is het voor Vlaanderen onmogelijk om de door Europa opgelegde doelen te behalen. Het is het een of het ander. Europa moet weten wat ze wilt." (Facebookpost).

Ook natuurbeschermingsbioloog Guy Pe'er, die nauw betrokken was bij wetenschappelijke input voor de hervorming van het GLB, gaf in een interview¹ aan dat de compromissen van de Raad van Ministers en het Europees Parlement niet te verzoenen zijn met de Green Deal, laat staan met het CO₂-reductiedoel van 60 procent die het Europees Parlement dezelfde maand heeft goedgekeurd. Over de biodiversiteitsstrategie is hij nog kritischer: hij geeft aan dat je die volledig mag schrappen met het huidige GLB-compromis. Daaraan gekoppeld ondergraaft dat compromis ook de capaciteit van landbouwers om deel van de oplossing te worden en zich zo in te schrijven in de Green Deal.

Samengevat biedt het kader dat Europa opstelt, te weinig zekerheid dat de lidstaten effectief de nodige stappen zullen zetten om de transitie naar eerlijke, duurzame en gezonde voedselsystemen in te zetten. Er is namelijk voor gekozen om opnieuw de kaart van de directe steun te trekken en er is niet gekozen voor de betaling voor de voorziening van publieke goederen. De directe steun die lidstaten kunnen geven, kan op die manier nog altijd leiden tot verhoogde externe kosten en er is in te weinig garanties en middelen voorzien om tot effectieve maatregelen te komen die de beperking van de klimaatsverandering moeten bewerkstelligen. De kans om van een 'zwakke compliance' naar een 'performancebeleid' te gaan wordt onvoldoende benut en daarbij komt nog eens dat er geen versterking van de milieumonitoring en -handhaving plaatsvindt.

Vlaams strategisch plan

Hoewel het GLB op Europees vlak dus nog niet vastligt, wordt er van de lidstaten ondertussen verwacht dat ze een strategisch plan uitwerken. Vlaanderen heeft verkregen dat het een eigen strategisch plan mag indienen. Niet België, maar wel de verschillende deelstaten zullen dus een eigen plan opmaken. Als Vlaanderen zijn landbouw volop kansen wil geven in de nieuwe toekomstige groeistrategie van de Green Deal, dan komt het erop aan om volop in te zetten op een zo grondig mogelijke herziening van de 'business as usual'-landbouw richting een duurzame Vlaamse variant, waar zowel de landbouwers, als de omgeving, de natuur en het klimaat baat bij hebben en waar ze zelfs nood aan hebben.

Het Vlaams strategisch GLB-plan wordt door het Departement Landbouw en Visserij opgesteld in samenwerking met alle belanghebbenden. Het traject daarvoor is gestart in 2017 met het opmaken van een omgevingsanalyse. Op basis daarvan werd een SWOT-analyse uitgevoerd, inclusief publieke bevragingen (waarvan twee fysiek) en gesprekken met relevante stakeholders. Een derde stap bestond in het opmaken van een nodenanalyse, die eind 2018 werd besproken in een klankbordgroep met vertegenwoordigers van verschillende relevante organisaties. Daarnaast vonden er ad-hocoverlegmomenten plaats met verschillende organisaties die niet tot de klankbordgroep behoren, maar toch zeer relevant zijn. Bij dat overleg ging er speciale aandacht naar de haalbaarheid van bepaalde ideeën. Dat traject resulteerde in de zeven krachtlijnen die Vlaanderen momenteel naar voren schuift en wil meenemen in het opstellen van zijn strategisch plan. Die krachtlijnen werden opnieuw besproken in de klankbordgroep en ook de Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij (SALV) bracht daar in 2019 een advies over uit. Daarnaast is er ook maandelijks overleg met het beleidsdomein Omgeving over het proces en de inhoud.

De volgende zeven krachtlijnen zijn uit dat proces voor Vlaanderen naar voren gekomen:

- 1° innovatie en kennisdeling versnellen als hefboom voor competitiviteit, en om te anticiperen op maatschappelijke en ecologische uitdagingen;

¹ <https://www.mo.be/interview/europese-landbouwbeleid-iedereen-bang-voor-boze-boeren-met-tractoren-de-hoofdstad>

- 2° ondernemerschap en vakmanschap stimuleren voor een dynamische, weerbaardere en duurzame land- en tuinbouwsector in samenhang met de natuurlijke omgeving en de maatschappelijke context;
- 3° verduurzamen van het inkomen van de land- en tuinbouwer om zo een leefbaar inkomen te waarborgen en de bedrijfsontwikkeling in een snel veranderende omgeving te stimuleren;
- 4° het aandeel aan instromers in de land- en tuinbouwsector verhogen, met aandacht voor een kwaliteitsvolle opstart;
- 5° een klimaatslimme, duurzame land- en tuinbouw intensiveren;
- 6° aandacht en zorg besteden aan natuurlijke hulpbronnen, biodiversiteit en landschappen;
- 7° de open ruimte en het lokale economische en maatschappelijke weefsel in de echte plattelandsgebieden versterken.

Naast die krachtlijnen worden er ook drie horizontale elementen meegenomen: innovatie, samenwerking en een focus op de echte landbouwer.

Die krachtlijnen moeten vertaald worden naar interventies, dat zijn de maatregelen die de komende jaren zullen worden ingevoerd om het GLB in Vlaanderen vorm te geven. De interventies worden dan besproken in de thematische werkgroepen met vertegenwoordigers van de beleidsdomeinen Landbouw en Omgeving. Daarnaast zullen ze ook ter sprake komen in de hierboven vermelde klankbordgroepen.

In het voorjaar van 2021 hoopt de Vlaamse Regering het Vlaams strategisch plan te kunnen goedkeuren en in te dienen bij de Europese Commissie. Het goedkeuringsproces bij de Commissie zal op zijn beurt enige tijd nemen en die tijd kan in Vlaanderen gebruikt worden om de eigen regelgeving aan te passen en te operationaliseren zodat alle belanghebbenden zich kunnen voorbereiden.

De krachtlijnen en horizontale elementen die momenteel op tafel liggen, bieden perspectief en gaan in de goede richting, maar zelfs bij een optimale invulling is er nood aan focus en voldoende aandacht voor de fundamentele transitie die nodig is om de Vlaamse landbouw een duurzame toekomst te geven. Het strategisch plan moet een invulling aan het GLB geven, en de boer en de omgeving moeten daarbij centraal staan. In wat volgt worden enkele elementen gegeven die onontbeerlijk zijn om het maximale uit het Europese kader te halen.

Een Vlaams strategisch plan dat een echte doorvertaling is van de Europese Green Deal en de farm-to-forkstrategie

De architectuur van de Europese verordeningen laat toe om in het strategisch plan volop de kaart te trekken van een duurzame transitie van de landbouwsector in overeenstemming met de 2050-doelstellingen voor klimaat en biodiversiteit. Het komt er op aan dat Vlaanderen deze opportuniteit optimaal benut om de grote uitdagingen van de toekomst, de stijgende vraag naar voedsel, brandstof en energie, de klimaatsverandering en de achteruitgang van ecosystemen, kunnen we enkel het hoofd bieden door structurele maatregelen naar voor te schuiven die inzetten op het ondersteunen van een duurzame, multifunctionele landbouw, op maat van de draagkracht van ecosystemen, met rechtvaardige prijzen voor alle schakels in de keten en zonder negatieve impact voor ontwikkelingslanden.

Ons landbouwbeleid kan daarom best gemodelleerd worden volgens het principe 'publiek geld voor publieke diensten'. Dat betekent dat men landbouwers ondersteunt om duurzame goederen en diensten te produceren. Algemeen wordt er gestreefd naar een opbrengstoptimalisatie voor leefmilieu en landbouwer in plaats van een loutere opbrengstmaximalisatie voor de grotere economische actoren.

Alle hefboomen voor een meer agro-ecologische landbouwvoering, die hoge productiviteit combineert met milieubescherming zitten in de architectuur van de Europese

verordening. Het is nu aan de lidstaten/regio's om daarbij de juiste keuzes te maken. Zo bieden, naast de agrarische milieumaatregelen en de beheerovereenkomsten, de ecoregelingen opportuniteiten voor de agro-ecologie.

Enkele belangrijke uitgangspunten waarvan we voorstellen dat ze worden meegenomen als richtlijn bij het opstellen van het Vlaams strategisch plan:

- agro-ecologische praktijken stimuleren door te zorgen voor een evenwichtige verdeling tussen de flexibele (jaarlijkse inzetbare) ecoregelingen en langdurige contracten van de agromilieumaatregelen (met een minimum aan administratieve lasten voor de landbouwers);
- bedrijven niet in een 'lock-in'-situatie brengen of houden waarbij ze door een hoge schuldenlast jarenlang vastzitten in een landbouwmodel dat niet meer toekomstgericht is. Er moet dus maximaal worden ingezet op een transitiefonds en het ondersteunen van landbouwers die willen desinvesteren en omschakelen naar duurzamere bedrijfsmodellen;
- vermijden om subsidies te geven aan landbouwpraktijken die schadelijk zijn voor klimaat, biodiversiteit en/of leefmilieu;
- het landbouwbeleid afstemmen op andere relevante beleidsdomeinen en samenwerken om tot een coherent beleid te komen.

We vragen ook grote aandacht voor de internationale context waarbinnen onze landbouw opereert. Wij leggen, terecht, hoge eisen op aan onze boeren. Want gezonde voeding, geproduceerd met zo weinig mogelijke milieuschade en met oog voor dierenwelzijn zijn belangrijk en zullen dat in de toekomst nog meer zijn. Maar dan is het wel belangrijk erover te waken dat geïmporteerde landbouwproducten aan dezelfde eisen voldoen. Dit level playing field dient echt gegarandeerd te worden. Zonder maken we het onze boeren onnodig moeilijk en bereiken we op internationaal vlak bekeken, niet onze doelen.

Meer specifieke aanbevelingen

Pijler 1 - Directe steun

Het GLB moet er zijn voor alle landbouwers. Het feit dat de huidige voorstellen blijven vasthouden aan het principe van de hectare gebonden steun maakt dit evenwel problematisch. De plafonnering die door het Europees Parlement naar voor wordt geschoven legt de progressieve afvlakking zo hoog, dat er weinig tot geen impact zal zijn op de verdeling voor de Vlaamse landbouwers. Nochtans is ook de verdeling in Vlaanderen niet evenredig. 20 procent van de bedrijven ontvangt 54 procent van de directe steun. Vlaanderen kan via een goede en rechtvaardige invulling van hoe het directe steun geeft, trachten om deze scheefftrekking te remediëren. Daarom is het een aanbeveling om minimum 10 procent (>6 procent) van het budget van de inkomenssteun te gebruiken voor herverdeling en zo snel mogelijk voor convergentie van de betaalrechten van hectarepremie te gaan (100 procent tegen uiterlijk 2027).

Directe steun voor actieve boeren

Het moet vermeden worden dat rechtstreekse steun terecht komt bij landeigenaars of bedrijven (zoals energie- of transportbedrijven) die landbouwgronden in hun bezit hebben, maar deze gronden niet in productie hebben voor landbouwdoeleinden of geen actief ecologisch beheer voeren. Ook landbouwbedrijven die diversificatieactiviteiten uitvoeren blijven recht hebben op directe steun.

Subsidies moeten naar 'echte/actieve' landbouwers gaan, maar we dienen er over te waken dat kleinschalige landbouwers die met creatieve verdienmodellen, waarbij ook inkomsten verkregen worden uit andere activiteiten, niet uit de boot vallen. Het definiëren van 'echte/actieve landbouwers' moet de nieuwe vormen van landbouwbedrijfsvoering omarmen, inclusief de (jonge) landbouwers die deeltijds

boeren en dus ook landbouwers in bijberoep. De focus op de echte landbouwer mag er niet toe leiden dat kleinere landbouwbedrijven, diversifiërende boeren en boeren in bijberoep uit de boot zullen vallen. Zogenaamde 'sofaboeren' en pensioenboeren kunnen we best uitsluiten van deze directe steun. Voor hen dienen er andere manieren gevonden te worden om hen, indien nodig, te ondersteunen.

Steun voor jonge landbouwers

De generatiewissel moet aangegrepen worden voor een versneld transitie moment naar nieuwe landbouwsystemen, inclusief aandacht voor alles wat biodiversiteit en klimaatmaatregelen betreft. Het land- en tuinbouwonderwijs kan door voldoende aandacht te geven aan de diverse nieuwe landbouwsystemen, de instroom naar deze modellen versnellen. Interessant hiervoor zijn de aanbevelingen van het ILVO hieromtrent: Agro-ecologie in lad- en tuinbouweducatie, verkenning van de situatie in Vlaanderen (ILVO, 2017).

De instroom van nieuwe (jonge) landbouwers kan bevorderd worden door meer budget hiervoor te oormerken dan verplicht. Het louter ter beschikking stellen van geld zal echter niet volstaan voor de nodige instroom. Hiervoor zullen geflankeerde maatregelen nodig zijn die de landbouwsector aantrekkelijker en makkelijker instapbaar maken voor jonge potentiële landbouwers. Vooral zij die instromen, los van opvolging, kiezen vaak voor nieuwe verdienmodellen.

Zorg dat basisrandvoorwaarden voor leefmilieu, volksgezondheid en dierenwelzijn leiden tot meetbare resultaten

Ondanks de tekortkomingen zijn de randvoorwaarden op dit moment het meest effectieve instrument om een minimum milieukwaliteit te garanderen. Het is één van de belangrijkste instrumenten om de doelstellingen met betrekking tot de Vogel- en Habitatrichtlijn, maar ook de Nitraatrichtlijn en de kaderrichtlijn Water te realiseren. Maar de implementatie en handhaving schieten te kort en leiden onvoldoende tot concrete milieuwinsten. In sommige gevallen werken de implementatie en handhaving zelf contraproductief om natuur- en milieudoelstellingen in landbouwgebied te realiseren.

De voornaamste tekortkomingen in de randvoorwaarden zijn:

- Er ontbreken duidelijke beleidsdoelstellingen en er gebeurt onvoldoende monitoring en evaluatie naar de effectiviteit en de resultaten van de randvoorwaarden.
- Het gebrek aan effectiviteit van de randvoorwaarden. Sommige randvoorwaarden helpen onvoldoende bij het behalen van de beoogde doelstellingen. (bijvoorbeeld: de mogelijkheid om 90 procent opvanggewassen binnen GLMC9 mogelijk te maken. Deze gewassen bieden geen meerwaarde voor de biodiversiteit, wat wel de focus van GLMC9 is (GLMC: goede landbouw- en milieueconditie)).
- Het systeem van de randvoorwaarden moet eenvoudiger, zonder afbreuk te doen aan de eisen inzake milieu, volksgezondheid en dierenwelzijn.
- Randvoorwaardenmaatregelen zijn in sommige gevallen contraproductief om de natuur- en milieudoelstellingen te realiseren (bijvoorbeeld: de GAEC-regel ongewenste vegetatie (GAEC: Good Agricultural and Environmental Conditions)).
- De Vlaamse implementatie van de randvoorwaarden biedt onvoldoende bescherming voor kleine landschapselementen.
- De beheercondities met betrekking tot permanent grasland moet aangepast worden zodanig dat ecologisch waardevolle graslanden beter beschermd worden.
- Er is op dit moment geen verankering en integratie van de kaderrichtlijn Water in de randvoorwaarden.
- Er is onvoldoende aandacht voor High Nature Value Farming en Natura 2000-gebieden in de randvoorwaarden.

Meerdere studies en rapporten wezen reeds op het gebrek aan effectiviteit van de huidige randvoorwaarden. Deze fout mag zich niet herhalen voor de nieuwe randvoorwaarden, ecoregelingen en agromilieumaatregelen. Er moet worden gekeken en gecontroleerd dat deze effectief en efficiënt zijn om het landschap te herstellen, de milieukwaliteit te verbeteren en een positieve bijdrage leveren tot het bestrijden van de klimaatverandering.

Zorg dat ecoregelingen aanvullend zijn op goede landbouwpraktijken die onderdeel zijn van de randvoorwaarden en conditionaliteit

De ecoregelingen werden ontworpen door de Europese Commissie als vliegwiel om extra ambities uit de biodiversiteitstrategie en de farm-to-forkstrategie hard te maken. De voorstellen die vandaag op de onderhandelingstafel liggen in Vlaanderen komen hier niet aan tegemoet. De maatregelen worden vooral vanuit een economische invalshoek ontworpen. Dat moet anders. Door te kiezen voor te lage instapdrempels voor de ecoregelingen ondermijnen we de effectiviteit van deze ecoregelingen. Maatregelen zoals teeltrotatie en het behoud van grasland zonder enige bijkomende voorwaarde, horen thuis in de randvoorwaarden en niet bij de ecoregelingen.

Voor de uitwerking van de ecoregelingen is er nood aan visie en durf zodat ze een aantoonbare winst realiseren voor maatschappij, natuur en klimaat.

Kies voor het maximale areaal (10 procent) voor biodiversiteit in het landbouwgebied (in plaats van 5 procent)

In het huidig GLB-voorstel moet slechts 3 à 5 procent van het landbouwgebied ingericht worden met biodiversiteitsmaatregelen. Dit is ruim onvoldoende. Uit talloze studies blijkt dat pas bij een goed beheerde ecologische infrastructuur van 10 procent van het landbouwgebied significante milieu- en natuurwinsten geboekt worden. Zeker voor Vlaanderen is 10 procent Ecologisch Focusgebied in akkergebied een absolute ondergrens. Vlaanderen is de meest versnipperde regio van Europa. Het verregaande versnipperde karakter van Vlaanderen, samen met het ontbreken van een degelijke landschapsecologische infrastructuur maakt dat veel plant- en diersoorten migratieproblemen ondervinden en is een van de voornaamste oorzaken van de achteruitgang van de biodiversiteit in Vlaanderen. Dat bleek nog maar eens uit de recente publicatie van het natuurrapport 2020.

Door een slimme inzet van eerste pijler randvoorwaarden, evidencebased ecoregelingen met een netto-meerwaarde voor biodiversiteit en tweede pijler niet-productieve investeringssteun, agromilieu- en klimaatmaatregelen en bebosingsmaatregelen kunnen we dit objectief realiseren. Op die manier zorgen we ervoor dat typische soorten van het landbouwgebied terug kansen krijgen, terwijl we het landschap herstellen en landbouwers de kans geven om te investeren in alternatieve verdienmodellen.

Bouw de gekoppelde steun zo snel als mogelijk af

In overeenstemming met het Vlaams regeerakkoord moet de zoogkoeienpremie volledig worden uitgefaseerd. De regering engageerde zich om tegen 2027 een nieuwe regeling uit te werken die komaf maakt met de gekoppelde steun voor de zoogkoeien. Dat is een goed voornemen, zowel vanuit economische overwegingen als vanuit milieuoverwegingen. In het Vlaams strategisch plan zou een duidelijk traject moeten uitgewerkt worden om die steunmaatregel te laten uitdoven. Hoe sneller hier duidelijkheid over is, hoe sneller landbouwers hierop kunnen anticiperen en hun bedrijfsvoering aanpassen. Daarbij is een goede begeleiding, inclusief richting alternatieve verdienmodellen, aangewezen.

De zoogkoeienpremie moet vervangen worden door een systeem dat de landbouwers stimuleert om de graslanden die ecosysteemdiensten leveren en waardevol zijn in termen van biodiversiteit, te waarborgen. Deze 'duurzaamheidspremie' zou dan enkele ecologische voorwaarden opleggen aan de landbouwer, zoals minstens 15 procent van hun grasland extensief te beheren en in te zetten op diverse zelf geteelde gewassen, om kringlopen te sluiten en zo minder in te zetten op monocultuur mais en ingevoerde soja om hun vee te voederen. Het moet een verbinding worden tussen een eerlijk businessmodel voor de landbouwer en het strategisch gebruik van de graslanden, zodat deze ook gewaarborgde maatschappelijke diensten leveren.

Pijler 2 - Plattelandsontwikkelingsbeleid

De instrumenten van het plattelandsbeleid maken het een lidstaat mogelijk om de middelen zeer gericht in te zetten voor een duurzamer landbouwsysteem, zoals gebieds- en doelgerichte agromilieumaatregelen, maatregelen om het Natura 2000-netwerk en de doelstellingen van de kaderrichtlijn Water te realiseren, de ondersteuning van korteketeninitiatieven, dierenwelzijn en biologische landbouw. Pijler II geeft de hefboomen om volop in te zetten op een doelgericht duurzaam landbouwbeleid.

Verschuiving van middelen van directe steun naar plattelandsontwikkeling

Het GLB-voorstel van het Europees Parlement laat toe dat tot 12 procent van de middelen die voorzien zijn voor directe steun kunnen overgeheveld worden naar de middelen voor plattelandsontwikkeling. Op die manier kan jaarlijks zo'n 30 miljoen euro extra middelen ingezet worden om te investeren in landschapsherstel en de transitie van de landbouw naar een klimaatneutrale en duurzame sector. Zo is er een voldoende grote hefboom en kan er worden ingezet op de agromilieum- en klimaatmaatregelen (AMKM). Kies maximaal om het budget plattelandsontwikkeling (>35 procent) en budget ecoregelingen (>30 procent) in te zetten voor AMKM.

Stop met investeringssteun in nieuwe stallen als dit bijkomende milieudruk veroorzaakt op regionaal niveau

Investeringssteun voor de bouw van een nieuwe stal zou moeten gekoppeld worden aan de afbraak van een meer milieubelastende stal. Enkel zo kan de milieudruk van de veehouderij duurzaam en in absolute cijfers dalen.

Het verdient ook aanbeveling om spaarzamer om te springen met investeringssteun in materiële activa (nu > 50 procent). Het is beter te kiezen voor een afbouwscenario (tot bijvoorbeeld - 30 procent) en voor een milieu- en klimaattoets (ook voor tweede-orde effecten en regionale impact) om lock-in te vermijden.

Een klimaattoets kan ervoor zorgen dat investeringssteun gericht kan ingezet worden voor investeringen die bijkomende milieuwinst opleveren. Er dient ook voor gezorgd dat er een goede koppeling is tussen investeringssteun en het vergunningbeleid.

Investeringssteun voor innovatieve en duurzame toepassingen

Investeringssteun in landbouwbedrijven slokt het leeuwendeel van de middelen van het plattelandsbeleid op (in Vlaanderen gaat dit om twee derde van het budget). Deze maatregel biedt heel wat kansen voor een duurzame landbouw. Maar de grote flexibiliteit die aan de lidstaten geboden wordt zorgt er op het terrein voor dat deze middelen vooral ingezet worden voor een verdere intensivering, schaalvergroting en specialisatie van landbouwbedrijven. Investeringssteun moet een win-win opleveren voor boer, maatschappij en milieu.

Steun kan enkel geboden worden aan investeringen die zorgen voor een herstel, instandhouding en versterking van de ecosystemen die afhankelijk zijn van de landbouw en in lijn zijn met klimaatdoelstellingen voor 2050. Speciale aandacht moet ook gaan naar het dierenwelzijn en de biologische landbouw. Steun kan bovendien alleen gegeven worden aan bedrijven die verder gaan dan BBT (beste beschikbare techniek).

Investeer in agromilieu- en klimaatmaatregelen en niet-productieve investeringen

Pijler 2 voorziet in de mogelijkheid om steun te verlenen aan landbouwers die op vrijwillige basis een overeenkomst van vijf tot zeven jaar willen sluiten om op hun grond activiteiten uit te voeren of juist achterwege te laten die de natuur-, milieu- en landschapswaarden beschermen of ontwikkelen. Die maatregelen gaan in principe verder dan de wettelijke randvoorwaarden in pijler 1. Een landbouwer die een overeenkomst sluit met de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) of het Departement Landbouw en Visserij en die de maatregelen uitvoert volgens de voorschriften, ontvangt daarvoor een vergoeding van de overheid.

Gewenste wijzigingen aan de bestaande agromilieu- en klimaatmaatregelen

De bestaande agromilieu- en klimaatmaatregelen kunnen het best als volgt gewijzigd worden:

- beheerovereenkomsten kunnen gesloten worden voor het uitvoeren van maatregelen die verder gaan dan de basisnatuurkwaliteit (pijler 1) en die geen deel uitmaken van de goede landbouw- en milieucondities. Maatregelen die tot de goede landbouwpraktijk behoren en derhalve verplicht moeten worden uitgevoerd, kunnen niet aangeboden worden via het systeem van beheerovereenkomsten. Die moet elk bedrijf respecteren;
- de beheerovereenkomsten kunnen het best worden omgevormd tot een meer resultaat- en gebiedsgericht instrument om natuur- en milieudoelstellingen te realiseren;
- als voldaan is aan punt 1 en 2, dragen beheerovereenkomsten bij tot het realiseren van (specifieke) natuurdoelen in landbouwgebied. Het kan daarbij zowel gaan om beheer en herstel van karakteristieke agrarische soorten en habitattypen, als om de instandhouding van Europees beschermde natuur;
- met een looptijd van vijf jaar zijn beheerovereenkomsten een potentieel goed systeem om te werken aan biodiversiteit die gebonden is aan tijdelijke, pioniermilieus (akkers, akkerranden). Beheerovereenkomsten zijn veel minder geschikt om hoogwaardige graslandnatuur te realiseren. Daarom moet onderzocht worden of langer lopende agromilieumaatregelen kunnen worden ontwikkeld.

Belangrijk daarbij is dat agronatuurmaatregelen pas resultaten kunnen opleveren als er een ecologische basisinfrastructuur is in het landbouwgebied. Dat is momenteel niet het geval in het Vlaamse landbouwgebied, omdat er veel te weinig groenstructuren in aanwezig zijn. Onder die omstandigheden leveren de inspanningen van landbouwers voor natuur en milieu niets op. Het is daarom essentieel dat het nieuwe GLB werk maakt van een groene basisinfrastructuur van 10 procent op alle akkerlanden.

Dat alles willen de indieners van dit voorstel van resolutie plaatsen in het kader van een pleidooi voor een ambitieus en duurzaam dorpenbeleid naar analogie van het Vlaamse stedenbeleid om de plattelandsgemeenschappen klaar te maken voor de maatschappelijke uitdagingen van de 21e eeuw, zoals klimaatverandering, vereenzaming, vervoersarmoede en buurtgerichte zorg.

Chris STEENWEGEN
Mieke SCHAUVLIEGE
Jeremie VANEECKHOUT

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- gelet op:
 - 1° de Europese Green Deal en de farm-to-forkstrategie;
 - 2° het rapport van de Commissie landbouw en plattelandsontwikkeling van het Europees Parlement van 23 november 2020;
 - 3° de goedgekeurde teksten van het Europees Parlement over zijn positionering voor de trilogie van 23 oktober 2020;
 - 4° de hoorzitting in de Commissie voor Landbouw en Visserij van het Vlaams Parlement op 28 oktober 2020, inclusief de meegedeelde aanbevelingen (*Parl.St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 570/1);
 - 5° het Landbouwrapport 2018 van het Departement Landbouw en Visserij;
 - 6° het Natuurrapport 2020 van het Instituut voor Natuur en Bosonderzoek;
- vraagt aan de Vlaams Regering om bij de vertaling van het nieuwe gemeenschappelijk landbouwbeleid in het strategisch plan voor de Vlaamse landbouw:
 - 1° voor pijler 1:
 - a) ten minste 10 procent van het budget van de inkomenssteun te gebruiken voor herverdeling en zo snel mogelijk voor een convergentie van de hectarepremie te gaan tot 100 procent tegen uiterlijk 2027;
 - b) in overeenstemming met het Vlaamse regeerakkoord de zoogkoeienpremie geleidelijk maar volledig uit te faseren, bij voorkeur sneller dan tegen 2027;
 - c) ervoor te zorgen dat directe inkomenssteun naar 'echte, actieve landbouwers' gaat, waarbij erover gewaakt wordt dat kleinschalige landbouwers met creatieve verdienmodellen, die ook inkomsten verkrijgen uit andere, ook niet-landbouwactiviteiten, niet uit de boot vallen. De definitie van echte, actieve landbouwers moet de nieuwe vormen van landbouwbedrijfsvoering omarmen;
 - d) jonge (kandidaat-)landbouwers maximaal te ondersteunen door voor hen meer budget te oormerken dan verplicht is en die steun te koppelen aan flankerende maatregelen;
 - e) de tekortkomingen bij de randvoorwaarden weg te werken door:
 - 1) duidelijke beleidsdoelstellingen te formuleren, en te zorgen voor voldoende monitoring en evaluatie van de effectiviteit en de resultaten;
 - 2) het systeem te vereenvoudigen, zonder afbreuk te doen aan de eisen voor het milieu, de volksgezondheid en het dierenwelzijn;
 - 3) randvoorwaarden en maatregelen die contraproductief zijn om de natuur- en milieudoelstellingen te realiseren, bijvoorbeeld de GAEC-regel over ongewenste vegetatie, te schrappen of aan te passen (GAEC: Good Agricultural and Environmental Conditions);
 - 4) kleine landschapselementen voldoende te beschermen;
 - 5) ecologisch waardevolle graslanden beter te beschermen;
 - 6) de kaderrichtlijn Water te verankeren en te integreren in de randvoorwaarden;
 - 7) meer aandacht te besteden aan 'high nature value farming' en Natura 2000-gebieden;
 - f) ervoor te zorgen dat ecoregelingen een aanvulling vormen op goede landbouwpraktijken die onderdeel zijn van de randvoorwaarden en conditionaliteit. Maatregelen zoals teeltrotatie en het behoud van grasland, zonder enige bijkomende voorwaarde, horen thuis in de randvoorwaarden en niet bij de ecoregelingen;
 - g) te kiezen voor een goed beheerde ecologische infrastructuur van 10 procent van het landbouwgebied, zodat significante milieu- en natuurwinsten kunnen worden geboekt;

- 2° voor pijler 2:
- a) tot 12 procent van de middelen die uitgetrokken worden voor directe steun in pijler 1, over te hevelen naar de middelen voor plattelandsontwikkeling, om te investeren in landschapsherstel en de transitie van de landbouw naar een klimaatneutrale en duurzame sector;
 - b) investeringssteun voor de bouw van een nieuwe stal te koppelen aan de afbraak van een meer milieubelastende stal. Alleen op die manier kan de milieudruk van de veehouderij duurzaam en in absolute cijfers dalen;
 - c) spaarzamer om te springen met investeringssteun in materiële activa, die op dit ogenblik meer dan 50 procent bedraagt, om lock-in te vermijden;
 - d) investeringssteun te richten op investeringen die zorgen voor het herstel, de instandhouding en de versterking van de ecosystemen die afhankelijk zijn van de landbouw en die in overeenstemming zijn met de klimaatdoelstellingen voor 2050;
 - e) investeringssteun alleen toe te kennen aan bedrijven die verder gaan dan BBT (beste beschikbare techniek);
 - f) meer te investeren in agromilieu- en klimaatmaatregelen en in niet-productieve investeringen;
 - g) beheerovereenkomsten te richten op het uitvoeren van maatregelen die verder gaan dan de basisnatuurkwaliteit (pijler 1) en die geen deel uitmaken van de goede landbouw- en milieuoedities. Elk bedrijf moet die immers respecteren;
 - h) de beheerovereenkomsten om te vormen tot een meer resultaat- en gebiedsgericht instrument om natuur- en milieudoelstellingen te realiseren;
 - i) na te gaan of langer lopende agromilieumaatregelen kunnen worden ontwikkeld;
 - j) al die aspecten in te bedden in een breed Vlaams plattelandsbeleid dat de verbinding maakt met brede uitdagingen zoals de klimaatverandering, eenzaamheid en geestelijke gezondheid, en plattelands- en mobiliteitsarmoede.

Chris STEENWEGEN
Mieke SCHAUVLIEGE
Jeremie VANEECKHOUT